

„DZIADURZENIE NARUSZA JEDNO Z PODSTAWOWYCH PRAW CZŁOWIEKA, JAKIM JEST PRAWO DO GODNOŚCI”.

Portal: <https://www.supersenior.studiob24.pl/> 11.05.2023 roku

Dlaczego s?owo senior budzi dzi? mieszane uczucia? Jak si? ma j?zyk wobec staro?ci? O tym, ?e dziadurzenie to ageizm i j?zyk dyskryminacji rozmawiam z Magdalen? Skrzydlewsk?, inicjatork? projektu „Twoje s?owa. Moja godno??”.

Barbara G?rnicka-Naszkiewicz: S?owo senior budzi mieszane uczucia. Wiele os?b nie identyfikuje si? z nim i nie chce by? nazywanych seniorami. Z czego to Pani zdaniem wynika?

Magdalena Skrzydlewska: Zaczniemy od tego, ?e przez wiele lat temat staro?ci nie by? tak naprawd? publicznie podnoszony – ani przez m?odych, ani te? przez osoby starsze. Potrzebn? debat? zast?powaj? stereotypy, kt?re w g?ównej mierze odpowiedzialne by?y m?odsze pokolenia, jakby nie zauwa?aj?ce, ?e staro?? b?dzie wcze?niej czy p?niej tak?e ich codzienno?ci?. A w ramach tych stereotyp?w staro?? to zale?no?? od otoczenia, samotno??, niesprawno??, bezproduktywno?? (z wy?tkiem przypisanej jej opieki nad wnukami czy pomocy przy pracach domowych).

Mamy sk?onno?? odbiera? osobom starszym prawo do samostanowienia o sobie i swojej przysz?o?ci. A nawet do posiadania marze?, pasji, plan?w, a co dopiero mo?liwo?ci ich realizacji. Konsekwencj? takiego postrzegania i – mo?na u?y? takiego okre?lenia – swoistego „naznaczania” os?b starszych jest to, ?e wi?kszo?? ludzi, kt?rzy z racji wieku ko?cz? swoj? aktywno?? zawodow?, akceptuj? tak? wyznaczon? im drog? ich dalszego ?ycia, podobnie jak to czynili ich rodzice i dziadkowie. I tak si? dzieje z pokolenia na pokolenie. Nikt nie protestuje i nie zastanawia si? nad s?uszno?ci? takiego post?powania, bo jaka jest staro?? ka?dy wie. I nie ma o czym m?wi?.

Ale od oko?o 15 lat obserwujemy – na szcz??cie – powolny, nie?mia?y, ale post?puj?cy proces „odczarowywania” staro?ci. Najwi?szym problemem by?o znalezienie s??w, za pomoc? kt?rych mo?na by?o opisa? ten etap ?ycia cz?owieka, o kt?rym do tej pory nie by?o potrzeby rozmawia?. Staro??, ?le kojarzona, bo obarczona wieloma stereotypami, ust?pi?a okre?leniu senior. Senior bardzo szybko przyj?? si? w spo?ecznym przekazie, brzmi? nowoczesnie. Pami?tam, jak 15-12 lat temu przy?pieszy?a zmiana wizerunkowa os?b w wieku 60+, kt?re po zako?czeniu aktywno?ci zawodowej, prze?amuj?c spo?eczne stereotypy, rozpoczynaj? swoj? aktywno?? osobist? i spo?eczn?, realizuj?c swoje zainteresowania i pasje w powstaj?cych organizacjach, klubach, grupach nieformalnych. S?owo senior zacz??o by? u?ywane jako nazwa, i tak powsta?y kluby seniora, programy dla seniora, rady seniora, a nawet polityka senioralna.

Warto zada? pytanie: kim jest senior? Odwo?uj?c si? do znaczenia tego s?owa jako najstarszego wiekiem cz?onka rodziny, organizacji lub zespo?u czy najstarszego sta?em pracownika oraz do zwi?zanych z tym takich cech, jak wiedza, do?wiadczenie, presti? – okre?lenie „senior” odnoszone do os?b starszych powinno by? akceptowalne. Dlaczego zatem coraz wi?ksza liczba os?b w wieku 60+, nie chce by? nazywana seniorami?

Na podstawie mojej wieloletniej pracy z osobami w wieku 60+ i przeprowadzonych rozm?w,

uważam, iż powodem jest to, że z określeniem „senior” kojarzą się choroba, niesamodzielność, niepełnosprawność, ewkluczenie, zależność. Dlaczego? Bo w naszym kraju nie te obszary wspierane są w statucie organizacji czy programach polityk, które określone są jako organizacje czy polityki senioralne. I pewnie dlatego często (pytanie: jak duży jest?) osób w wieku 60+ postrzegane określenie „senior” jako stygmatyzujące.

Dzisiejszy wizerunek osoby w wieku 60+ wymyka się społecznym stereotypom – to głównie zasługa tych osób starszych, które coraz częściej nastawione na aktywność, edukację i rozwój. Osoby te nie mają problemu z przyznawaniem się do swojego wieku – przeciwnie, podkreślają go w kontekście swoich działań i aktywności.

Warto abyśmy przestali patrzeć na starość jako etap stagnacji i wycofania, a zaczęli widzieć w starości kolejny etap rozwoju człowieka. Inny od poprzednich, ale taki, w którym jest czas na spełnianie swoich marzeń, naukę i odkrywanie siebie.

Aby osoby te w jakien sposób nie czuły się stygmatyzowane – choć często nie taka przecież jest intencja młodszego otoczenia – najlepiej używać określeń, które są jak najbardziej neutralne, takich samych, jakich używamy przy innych grupach wiekowych, takich, jakich używamy w pozbawionych jakichkolwiek barw emocjonalnych opisach statystycznych. Używamy przecież takich kategorii jak osoby w wieku 18-29 lat, osoby w wieku 30-49 lat. No to bądźmy tu konsekwentni i mówmy o osobach w wieku 60-70 lat, czy np. o osobach w wieku 60 i więcej lat. Wtedy na pewno nikt się nie poczuje stygmatyzowany.

Barbara Górnicka-Naszkiewicz: Jak się ma język wobec starości? Jaka jest w Polsce świadomość, że dziadurzenie to ageizm, język dyskryminacji?

Magdalena Skrzydlewska: Wiąkszość z nas w codziennych kontaktach z innymi nie wie lub nie zwraca uwagi na to, że język jakiego używamy wpływa na poczucie wartości naszego rozmówcy; może nawet negatywnie wpływa na stan zdrowia psychicznego i fizycznego osób, do których się zwracamy. To ma szczególne znaczenie w kontaktach z osobami starszymi. Język jakim komunikujemy się z osobami starszymi jest odmienny od języka używanego w relacjach ze swoimi rówieśnikami. To tzw. dziadurzenie (gerontomowa) czyli protekcyjny i dyskryminujący język używany przez młodsze pokolenia w kontaktach z osobami starszymi. Dziadurzenie przypomina mowę, jaką dorobli posługują się w kontaktach z małymi dziećmi.

Charakterystyczne cechy dziadurzenia to m.in. stosowanie uproszczonego słownictwa, skracanie wypowiedzi, częste używanie formy „my” zamiast „ja” i „ty” (np. „pójdziemy”, „zrobimy” zamiast „pójdziesz”, „zrobię/zrobisz”), poufaly sposób traktowania osoby starszej (mówienie po imieniu bez uzyskania zgody rozmówcy – zamiast „pan/pani”), nadużywanie zdrobnień („zjemy obiadek”, „pójdziemy na spacer”), przerywanie wypowiedzi osoby starszej i koczzenie jej wypowiedzi za nią, częstsze niż w kontaktach „dorosły-dorosły” zadawanie pytań zamkniętych, sugerujących odpowiedź (np. „Nie jesteśmy chyba zmęczeni, prawda?”).

Dziadurzenie narusza jedno z podstawowych praw człowieka, jakim jest prawo do godności. U ludzi starszych, którzy spotykają się na co dzień z dziadurzeniem można zaobserwować obniżenie samooceny, podwyższony poziom stresu, poczucie mniejszej kontroli nad własnym życiem, gorsze funkcjonowanie poznawcze, a w konsekwencji wycofywanie się z aktywnego życia społecznego. A główną przyczyną używania dziadurzenia są wspomniane już wcześniej rozpowszechnione w społeczeństwie stereotypy dotyczące starzenia się i osób starszych.

Warto wspomnieć, że dziadurzenie to polski odpowiednik angielskiego słowa elderspeak. Autorką jest Weronika Sztorc, która zwyciężyła w konkursie organizowanym przez Biuro RPO w 2020 roku. Komisja konkursowa

nagrodziła równie Kamila Dziwisza i Michała Nowaka za słowo „gerantomowa” – rekomendowane do stosowania w tekstach.

Wyniki badań oraz codzienne obserwacje wskazują, że dziadurzenie jest zjawiskiem powszechnym, doświadcza go ponad 1/3 osób 60+. Ponad 1/4 osób 60+ doświadcza go w formie instytucjonalnej dyskryminacji (badania własne Forum 4 Czerwca przeprowadzone w 2021/2022). Powszechność zjawiska dziadurzenia – czy siłą niestety z jego powszechną akceptacją. U podstaw tej komunikacji najczęściej nie stoją bowiem złe intencje, a przekonanie o słuszności traktowania osób starszych jak dzieci – z troską i współczuciem.

Społeczna świadomość zjawiska dziadurzenia z ageizmem jest bardzo niska. Zmiana wymaga długofalowych procesów edukacyjnych adresowanych do wszystkich grup społecznych. Ale zacząć trzeba od osób starszych poprzez uświadomienie im, że na dziadurzenie należy reagować, pomimo społecznego przyzwolenia.

Barbara Górnicka-Naszkiewicz: Zainicjowała Pani projekt „Twoje słowa. Moja godność”. Na czym on polega i jakie efekty przynosi?

Magdalena Skrzydlewska: Gdy pyta Pani o efekty, to chciałabym najpierw podkreślić pozytywne zmiany, z którymi zetknęliśmy się jeszcze przed przystąpieniem do realizacji projektu, a dopiero na etapie aplikowania o środki na jego przeprowadzenie. Projekt „Twoje słowa. Moja godność” finansowany jest bowiem przez Islandię, Liechtenstein i Norwegię z Funduszy EOG i Funduszy Norweskich w ramach Programu Aktywni Obywatele – Fundusz Regionalny. Ważne jest tu to, że aplikowaliśmy o środki do Funduszu w priorytecie „prawa człowieka”. Pozytywna dla nas decyzja pokazuje, że najczęściej przywoływany katalog naruszeń praw człowieka – myślimy tu o prawach kobiet, osób LGBT+, osób z różnego rodzaju niepełnosprawnościami – został tak naprawdę poszerzony o dotychczas zbyt rzadko zauważane naruszenia praw osób starszych.

Nasz projekt jest kontynuacją pierwszego w Polsce projektu podejmującego problem dziadurzenia „Język wobec starości – szacunek w praktyce” realizowanego od 2021 roku przez Stowarzyszenie Forum 4 Czerwca. Celem projektu jest przeciwdziałanie używaniu dziadurzenia, który realizujemy poprzez zaplanowane działania m.in. warsztaty antydyskryminacyjne z zakresu komunikacji społecznej, praw człowieka oraz kampania społeczna. Stawiamy na edukację mającą ograniczyć przyczyny i zmniejszyć skalę występowania dziadurzenia.

Warsztaty prowadzimy w oparciu o autorskie scenariusze, które obejmują cały obszar zjawiska dziadurzenia – od uświadomienia jego negatywnych skutków dla społecznego funkcjonowania osób starszych, podniesienia kompetencji komunikacyjnych osób starszych i osób pracujących z osobami starszymi do nauczania asertywnego reagowania na dziadurzenie.

Projekt wzbudził duże zainteresowanie. Uczestniczkami i uczestnikami projektu są osoby w wieku 60+ i osoby pracujące z osobami starszymi z terenu województwa łódzkiego i województwa podlaskiego. Bardzo cieszy nas również przyjmowanie zaproszeń na warsztaty kierowane do pracowników i pracowników instytucji administracyjnych, organizacji, a nawet biznesu. Jednak w każdej beczce miodu jest i łyka dziegciu – bardzo małe zainteresowanie obserwujemy w środowisku służby zdrowia. Dlatego tak ważny jest udział w warsztatach każdej i każdego przedstawiciela/ki tego środowiska.

Wsparciem dla warsztatów jest prowadzona kampania społeczna, mająca na celu zwrócić uwagę społeczną na zjawisko dziadurzenia, którą prowadzimy z wykorzystaniem materiałów bezpośrednich oraz w Internecie m.in. na stronie www.dziadurzenie.org i w mediach społecznościowych. Opracowaliśmy językowy savoir-vivre wobec osób starszych w formie scenek komiksowych, który pomaga zidentyfikować przejawy dziadurzenia oraz podpowiada

jak reagowa?

Ważnym działaniem w projekcie „Twoje słowa. Moja godność” są badania mające ustalić, po pierwsze, jaki odsetek osób 60+ spotyka się z tego typu komunikacją, z jakimi przejawami, w jakich miejscach i sytuacjach i jak często; po drugie, jak różne przejawy dziadurzenia są odbierane przez osoby 60+, a zwłaszcza, jakie formy protekcyjnej komunikacji są przez nie odczuwane jako najbardziej dotkliwe w społecznych relacjach i wzbudzają negatywne emocje; oraz, po trzecie, jak osoby 60+ radzą sobie ze zjawiskiem dziadurzenia w relacjach międzypokoleniowych (jak osoby starsze reagują, jakie rozwiązania w tym zakresie preferują oraz jakich działań oczekują ze strony społeczeństwa). Raport z badań zostanie opublikowany w I kwartale 2024 roku.

Pomimo dużego zainteresowania projektem, mam świadomość, że to cięgle kropla w morzu potrzeb. Wiem, że dotarcie do wszystkich jest niemożliwe. Dlatego wszystkie nasze działania (warsztaty, kampanie, badania) realizujemy w dużej dbałości o szczegóły i staranności zwłaszcza w obszarze przekazu kierowanego do uczestniczek i uczestników projektu mając nadzieję, że oni staną się ambasadorami kampanii przeciwdziałającej dziadurzeniu w swoich środowiskach.

Zapraszam organizacje i grupy działające na rzecz osób starszych oraz przedstawicielki i przedstawicieli instytucji i organizacji pracujących z osobami starszymi z terenu województwa łódzkiego i podlaskiego do udziału w naszym projekcie. I niech puenty naszej rozmowy będą propagowane w naszym projekcie proste wezwanie: Nie dziadurzmy!

Barbara Górnicka-Naszkiewicz: Całym sercem popieram te działania! Dziękuję za rozmowę.

Link do publikacji: [Dziadurzenie narusza jedno z podstawowych praw człowieka jakim jest prawo do godności](#)